

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Коляди Наталії Миколаївни
на дисертацію Слуцького Ярослава Сергійовича
«Теорія і практика соціально-педагогічного супроводу іноземних
студентів у системі вищої освіти США»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальностями 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки,
13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність теми дослідження

Доцільність репрезентованого дисертаційного дослідження не викликає сумніву, що визначається соціальною та освітньою роллю соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів та потребою суспільства у компетентних консультантах, які зможуть забезпечити асиміляцію представників інших соціокультурних груп до мікроклімату закладу освіти (інтернаціоналізацію кампусу) та громади. Зазначена потреба призводить до розуміння важливості систематизації підготовчого процесу, в рамках чого соціально-культурна та лінгвістична підготовка, а також психологічне консультування мають виступати у якості єдиної основи супроводу.

Сьогодні, для української освіти, наявність іноземних студентів не є новим проявом глобалізаційних процесів. Тому на перший план виходить потреба пошуку нових теоретико-методологічних та організаційно-структурних підходів, спрямованих на оновлення та вдосконалення національної системи підготовки іноземних студентів. Для цього, за висновками дисертанта, необхідним є дослідження зарубіжного досвіду роботи з іноземними студентами та екстраполяція найефективніших практик до української сфери соціально-педагогічного супроводу, враховуючи, при цьому, перспективність конкретної практики для впровадження в освітньо-підготовчий процес ЗВО України. За даними ЮНЕСКО, найбільша кількість іноземних студентів проходить навчання у США, а отже ця держава має досвід соціально-культурної, лінгвістичної та психологічної підтримки

представників інших країн і в історичній ретроспективі, і у сучасному форматі, що робить вибір автором Сполучених Штатів доречним та актуальним.

Водночас, недостатнє дослідження вітчизняною соціально-педагогічною наукою супроводу іноземних студентів в інших державах, створення організаційних та нормативно-правових умов для ефективного залучення іноземних студентів до академічного та суспільного простору, а також переконливе обґрунтування автором доцільності обраного напрямку дослідження дозволяють констатувати важливість та актуальність теми дисертаційного дослідження із врахуванням міждисциплінарного підходу до її вивчення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота є складником науково-дослідної теми кафедри соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» за темою «Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення» (державний реєстраційний номер 0115U003305).

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол №5 від 20.12.2018 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол №3 від 28.05.2019 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Основні наукові положення, методичні підходи, висновки і рекомендації дисертації Я. С. Слущкого достатньою мірою обґрунтовані, базуються на аналізі праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Автором логічно сформульовано структурні компоненти: мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, які відповідають темі дисертації.

Основні результати дослідження обговорювалися та отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедри соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (упродовж 2020–2022 рр.).

Результати дослідження викладено у 64 наукових працях (з них 61 – одноосібна), серед яких: 1 монографія, 2 розділи у колективних монографіях, 2 навчально-методичні посібники, 33 статті (з них 24 – у фахових виданнях України, 5 статей у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, за яким підготовлено дисертацію, 4 статті у виданнях, включених до наукометричних баз Scopus / Web of Science) та 26 публікацій апробаційного характеру у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (2005 найменувань, з них 1151 – іноземною мовою), 117 додатків на 317 сторінках. Робота містить 5 таблиць і 36 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 1016 сторінок, із них основного тексту – 448 сторінок.

Варто вказати на достатню апробацію й географію впровадження результатів дисертаційного дослідження Слуцького Ярослава Сергійовича. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка №166 від 03.06.2022 р.), Західноукраїнського національного університету (довідка №126-29/722 від 09.05.2022 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка №1/348 від 05.05.2022 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка №396/01 від 18.05.2022 р.), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка №01-10-07 від 04.05.2022 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка №01-12/24 від 12.05.2022 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 207 від 06.06.2022 р.).

Наукова новизна та практичне значення дослідження

У дослідженні вперше теоретично обґрунтовано та змодельовано систему соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США, що базується на емпірично-індуктивній та аксіоматично-дедуктивній позиціях; системному, культурологічному, історичному, гуманістичному, синергетичному, компетентнісному, особистісно зорієнтованому, праксеологічному підходах; принципах об'єктивності, детермінізму, оптимальності, етичному, суміщення цілісного і аспектного підходів, опису – пояснення – прогнозування; сукупності соціально-культурного, соціально-психологічного, лінгвістичного елементів акультураційної тріади. Дисертантом розроблено періодизацію становлення та розвитку системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у Сполучених Штатах Америки та введено у науковий обіг поняття «акультураційної тріади», «діахронічно-синхронічного єднання», «прямої та зворотної адаптації», «синхронійної індивідуалізації історичного процесу».

Окрім того, у дослідженні уточнено поняттєві категорії: «соціалізація», «культура», «іноземний студент», «інтернаціоналізація», «інкультурація», «акультурація», «коригування», «адаптація», «культурний шок», «соціально-педагогічний супровід» тощо.

Практичне значення дослідження Я. С. Слущького полягає у розробці навчально-методичного супроводу соціально-педагогічної підтримки іноземних студентів на соціально-культурних, соціально-психологічних, лінгвістичних, полікультурних та медіа засадах. Зокрема, підготовлено та апробовано: *монографію* «Соціально-педагогічний супровід іноземних студентів у системі вищої освіти США: теорія та практика», *оглядові статті у колективних монографіях* «Розвиток компетенцій, як основа формування компетентності молоді», «Інтернаціоналізація освіти: рушійні сили та основи системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у США», *навчальні посібники* «Лінгвокультурна підготовка та психологічна підтримка іноземних студентів: практичний курс», «Основи соціально-педагогічного

супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США: теоретичний курс».

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому

У *першому розділі* дисертантом схарактеризовано стан розробленості проблеми соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів, визначено та уточнено термінологічний апарат дослідження, обґрунтовано методологічну базу системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США.

Для вивчення процесу соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів автором уточнено поняттєво-категоріальну базу та науково обґрунтовано дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців.

Унаслідок наукового пошуку встановлено, що методологія дослідження проблеми соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів спирається на визначення підходів (системний, культурологічний, історичний, гуманістичний, синергетичний, компетентнісний, особистісно зорієнтований, праксеологічний), які дозволили розглянути систему супроводу.

Для обґрунтування результатів дослідження Я. С. Слущким був використаний комплекс принципів, серед яких: об'єктивності, детермінізму, оптимальності, етичний принцип, суміщення цілісного і аспектного підходів, опису-пояснення-прогнозування. Було використано різноспрямовані методи дослідження, розподілені на загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, аналогія, конкретизація, системний аналіз, діалектичний) та методи професійно спрямованого характеру (індуктивно-дедуктивний, метод моделювання, порівняльно-історичний, діахронно-синхронного аналізу, системно-структурний, аксіоматичний)), які дозволили провести комплексне дослідження структурних компонентів, властивих адаптаційному процесу, виявити алгоритм практичного застосування елементів акультураційної тріади у практиці діяльності закладів вищої освіти США.

У *другому розділі* автором розкрито теоретичні засади соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти Сполучених Штатів Америки, визначено специфічні особливості адаптаційного процесу, іноземні студенти виокремлені у якості окремої соціальної групи у закладах вищої освіти США, проаналізовано історичне підґрунтя, що призвело до виникнення міжнародних освітніх програм та сучасних консультаційних центрів, які є одними з елементів процесу інтернаціоналізації та глобалізації освіти.

Визначено, що на іноземного студента впливає сукупність чинників, як-от: мотиваційно-зовнішній, мотиваційно-внутрішній, проблемно-адаптаційний, аналітично-адаптаційний, інтернаціональний або полікультурний, консультаційний.

Окреслено принципи соціально-педагогічного супроводу, а саме: адаптації постійного типу, прогресивності, перспективності, комплексності, оперативності, оптимальності, спрощення, узгодженості, цілісності, дієвості.

У підсумку встановлено, що система соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів виконує низку функцій, серед яких важливе місце відведено діагностичній, комунікативній, прогностичній, проєктувальній, організаторській.

Важливого значення набуває визначення дисертантом критеріїв (структурно-модернізаційного, прескриптивно-стандартизаційного, соціально-педагогічного, глобалізаційно-моніторингового) та проведення ретроспективного аналізу соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у США у єдності семи етапів: I етап – організаційно-установчий (1911–1919 рр.), II етап – нормативно-правовий (1920–1960 рр.), III етап – інституційно-структурний (1961–1972 рр.), IV етап – консультативно-міжнародний (1973–1989 рр.), V етап – оновлювально-модернізаційний (1990–1999 рр.), VI етап – інноваційно-безпековий (2000–2005 рр.), VII етап – глобалізаційно-інтегровальний (2006 р.–наш час). Для візуалізації періодизації було використано авторський метод хронологічних координат.

У третьому розділі Я. С. Слущким розроблено модель соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США, що складається з відповідних блоків (суб'єкт-суб'єктного, методологічного, змістового, оцінного, блоку засобів діагностики, результативного), компонентів (емпірично-індуктивного, аксіоматично-дедуктивного, полікультурного, медіа освіти, змістового, технологічного) та елементів (соціально-культурного, соціально-психологічного, лінгвістичного).

Метою соціально-культурної підготовки визначено формування в особистості іноземного студента соціокультурних уявлень щодо традицій та поведінкових норм країни, яка приймає, для подальшої ефективної міжособистісної взаємодії.

Елемент соціально-психологічного консультування потрактовано автором у якості системи, спрямованої на захист та розвиток особистісних якостей іноземного студента в період негативного впливу культурного шоку, пов'язаного з перебуванням у новому соціокультурному оточенні для можливості проведення ефективної академічної та соціальної взаємодії.

Аналіз лінгвістичної підготовки іноземних студентів у ЗВО США дозволив дисертанту визначити комунікативні навички, як один із найбільш важливих компонентів проведення ефективної академічної та соціальної взаємодії. У дослідженні встановлено, що в освітніх закладах Сполучених Штатів Америки існують координаційні структури, метою яких є управління програмами з формування та розвитку мовної компетенції у іноземних студентів.

Дослідження елементів акультураційної тріади потребувало надання характеристики технологіям соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США. Першою технологією було визначено технологію полікультурної освіти. Виявлено три підтипи даної технології, як от: інформаційно-соціокультурний, міжособистісний та особистісно-програмний. Друга технологія представлена технологією медіаосвіти, що складається з: відеоконтенту, аудіоконтенту, друкованих засобів та інтернет-технологій.

У четвертому розділі дисертантом проаналізовано якісний рівень соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО України, з точки зору елементів акультураційної тріади (соціально-культурного, лінгвістичного, соціально-психологічного) і у порівнянні з досвідом університетів та коледжів США.

У підсумку, Я. С. Слущкий висновковує, що динаміка розвитку української системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів доводить наявність перспектив для можливості ефективної екстраполяції найбільш якісних прикладів адаптації в університетах та коледжах США до вітчизняної освітньої сфери при виконанні певних дій, які виділені автором у якості перспективних напрямів розвитку елементів акультураційної тріади у ЗВО України на національному, регіональному та університетському рівнях.

Узагальнення отриманих результатів підтвердило досягнення мети дисертаційного дослідження й успішне виконання його завдань.

Дискусійні положення та побажання щодо вдосконалення змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за доцільне відзначити окремі дискусійні положення та висловити деякі побажання та зауваження до змісту дисертації:

1. У дисертаційному дослідженні (підрозділ 1.1) значна увага приділяється аналізу таких понять, як «соціалізація», «адаптація», «коригування», «культурний шок». Однак, в сучасній літературі психолого-педагогічного спрямування ці терміни доволі детально потрактовано. Вважаємо, що автору достатньо було б надати тільки посилання на праці дослідників, які вивчали окреслені поняття, а у дослідженні обґрунтувати тільки власні трактування.

2. Розглядаючи у роботі соціально-педагогічний супровід іноземних студентів як напрям вітчизняних та зарубіжних досліджень (підрозділ 1.1), вважаємо, що доречним було б здійснити порівняння існуючого

теоретичного базису та на основі цього прийти до висновку щодо актуальності теми дослідження для української освітньої сфери.

3. Підрозділ 1.2 «Методологія дослідження проблеми соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у вищій освіті», на нашу думку, переобтяжений теоретичною інформацією, яку можна було б подати в додатках до дисертації.

4. Тематика дисертаційного дослідження є досить широкою – від соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів різних спеціальностей (що потребує не тільки загальної, але і професійної адаптації) до супроводу на різних етапах навчання. Насамперед, автором підкреслено важливість першого року навчання. Однак, у роботі акцентовано на можливості професійного розвитку та супроводу студентів старших курсів шляхом надання допомоги новоприбулим студентам. Вважаємо, що варто було б урахувати такі особливості при побудові авторської моделі системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США.

5. Відповідно до 5 завдання дослідження дисертантом розроблена модель системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у закладах вищої освіти США (підрозділ 3.1). На нашу думку, потребує підсилення використання запропонованої моделі для порівняння практичного досвіду американських та вітчизняних закладів вищої освіти з метою характеристики сучасного стану та виокремлення перспективних напрямів супроводу іноземних студентів в Україні (розділі 4).

Зазначені дискусійні положення не є принциповими і не зменшують загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Я. С. Слущького.

Загальні висновки

Дослідження виконано на високому науковому рівні, матеріал викладено чітко й обґрунтовано. Усі положення, результати і висновки є чітко аргументованими. Впровадження результатів дисертаційної роботи підтверджено документально, про що свідчать довідки про впровадження, які наведено у додатках до дисертації.

Опубліковані статті відображають основні положення дисертації. Результати дослідження апробовані та схвалені на достатній кількості науково-практичних конференцій міжнародного та всеукраїнського рівнів.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Слуцького Ярослава Сергійовича «Теорія і практика соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США» відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів»), що висувуються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Загальна оцінка роботи є позитивною, отже здобувач Слуцький Ярослав Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент –
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, професор

Наталія КОЛЯДА

Ректор

Олександр БЕЗЛЮДНИЙ

05.12.2022 р.

